Viðar

hem…

Viðar.

Sveitablað Víðvíkurhrepps.

1915.

I. árg. 2. tölublað.

Ritnefnd:

Guðbrandur Björnsson, Hartmann Ásgrímsson,
Bessi Gíslason.

Straumar:

Árið 1914 er merkisár í sögu hem
menningarinnar. Í sögu vorrar
þjóðar er það efiðleika og harðinda
ár einkum á Suður og Vesturlandi.
Sannar fregnir hef ég um það, að
maður sem í fyrra vetur hafði
60 kr. í kaup yfir veturinn mistrið
við fjárgeymslu suður í Borgar-
firði, átti nú í vetur örðugt með
að vinna sér fyrir fæði, svo
hafði bústofn bænda rýrnað
mestöllum vori.
Einsþá sem komið er höfum
Íslendingar ekki orðið tilfinn-
anlega varir dýrtíðarinnar,
af ófriðnum leiðir, en allar
... um það, að vér munum
hans tilfinnanlegar áður ...

lykur.
[...]iðra ár hefir þá ekki helður
[...]eyft til muna lífsstefnu manna né
lifnaðarháttum enda hvergi verið til
finnanlegur skortur á fé né at-
vinnu hér Norðanlands ennþá sem
komið er. En horfurnar út á við
eru samt þannig að vér höfum full-
komna ástæðu til að fara varlega
í öllum peningasökum, temja oss
sparneytni og iðjusemi og tryggja sem
best framtíðar atvinnu vora.
Svo sem mönnum er kunnugt
[...]iggja enskir hyndrekar fyrir ut-
[...]n landsteina vora, þeir ráða þar
[...]n útflutning og innflutning á
[...]natvælum vorum á Norðurland.
[...]ndi ári og er mælt nú að norsk
[...]gjörðarmenn á Siglufirði fari
[...]gt að ráða til sín verkafólk

mun þeim þykja markaðu[...]
fyrir síldina óálitlegur einsog
standa sakir.
Tryggasta atvinnu veitir sveita-
búskapurinn nú einsog endra-
nær og eru því þeir sem heima standa
vinna best settir þótt nokkur
teppa verði á vöruflutningum
til og frá landinu.
Atvinna: Eptir þessum horfum
væri því líklegt að nú yrði
vart almennis áhuga hjá vinnu
þyggjendum um að tryggja sér í
framtíðinni áreiðanlega atvinnu
í sveit, og hugsa frekar um, að
atvinnan væri áreiðanleg en um
kaupheðina; en við þann áhuga
verður ekki vart.
Sjórinn hefir ennþá segulmagnið
þangað streymir vinnulýðurinn

[…]ði helder ótrygga stundar
[…]vinnu en tryggar ársvistir, og
því að herra kaup er í boði
um vissan tíma, en gætir ek[ki]
atvinnuleysisins yfir hinn árs-
tímann, sem þá jetur til fimm[…]
anlegt skarð í góða kaupið, svo
mikið skarð, að sumir einhleyp[ir]
menn ganga sleppir frá borði
eptir veturinn.

Stefnur: Hér er ískyggileg stefna
að ryðja sér braut, bæði fyrir svei[ta]-
bændur og vinnulýð.
Sveitabúskapurinn stórlamast fyr[ir]
atvinnuskort, bændastéttin verður
að leggja feikilega mikið á sig
til að launa vinnulýðnum
yfir bjargræðistímann og vinn-
an jafnvel ófáanleg, hvað sem
í boði er. Einkennilegt er að

á þessum árum er þó lei[tað]
að innræta ver[k]alýðnum á[st]
til landsins og sveitanna en sú
ást nær ekki alment til starf-
anna, þegar til þeirra kemur. Þá
kjósa margir fremur hina óyndis-
legu malarvist í kauptúnunum
en sveitavinnuna.

Orsakir: Margar ólíkar orsakir
hafa rutt þessari stefnu braut, hér
skulu taldar nokkrar. Veiga mesta
ástæðan er sú, að sjórinn hefir getað
launað betur vinnulýðnum en
landið, að minnsta kosti yfir sum[ar]-
tíma ársins. Þá hefir og sjávar-
atvinnan þann kost eða ókost fy[rir]
því sem á er litið, að þar hafa men[n]
oft misjafnari atvinnu, stundum
langir kaflar sem ekkert er til að
vinna og geta menn þá skemt sér

[...]ði það gefa drjúgir mikið.
[...]snæðið er því meira við sjó-
inn en í sveitinni og mun það
gjöra allmikið að því að ginna
unga fólkið að sjónum.
En dýpstar rætur þessa straumsins
vinnuhjúanna úr sveit: Kaupstaðar
mun þó liggja í mistökum á upp-
eldi og starfslífi barnanna og
unglinganna.

<u>Heimili - skóli:</u> Margir kenna skó-
lunum um þessa stefnu, segja að
skólamentunin hafi komið inn
þessu losi á hugi unglinganna og
með því að leggja einstrengings-
lega áherslu á bóknámið afræk-
ið unglinganna iðjusemi og rutt
veg ~~fyrir frjálsræði~~ sjálfræði og iðjuleysi.
Ljóst er mér að skólarnir eru
sekir í þessum greinum og brýn

þörf er á að breyta skólanum
svo til aukinnar ~~aherz~~ áherslu
á kennslu í verklegum efnum, en
hér er ekki tími til að fjölyrða
um skólann, mun máske gjöra
það við annað tækifæri en sný
máli mínu til heimilanna.

<u>Heimilin:</u> Gamalt máltæki segir
lengst lifir að fyrstu gerð. Sannast
það á áhrifum heimilanna á
hugsunar og starfslíf ungmenn-
anna. Heimilin hafa alt fram að
þessum tíma haft börnin eingöngu
undir sinni hendi fram að 10 ára
aldri, frá 10 – 14da árs heimilin og
skólinn, en á þeim árum ráða heim-
ilin þó mestu um tilhögun fræðsl-
unnar. Við getum því með sanni
sagt að heimilin ráði mestu um
þau mentunar ~~ahrif~~ áhrif, sem börn-

...dýpka fram til 14 ára aldurs:
...farið hefir heimilismenni[ngin]
nú í heild sinni ekki náð jafn m[iklu]
um áhrifum yfir hugsana og starf
stefnu unglinganna einsog hún
gjörði hér áður, þegar vér því spyr
þim hvort eigum vér að gjöra til
þess, að bæta úr þeirri skökku
straumstefnu, sem hér að fram
an hefir verið drepið á, verða
svarið, auka heimilismenninguna
gjöra heimilunum sem auðveld
ast, að temja börnin strax í
æsku við sjálfræktu sinna samfa
bóklegu námi og gleði í unglings-
hjörtunum heimilisrækni og guð-
rækni.

Heimilismenningin: Heimilis-
menningunni hefir nú í seinni
tíð ekki farið að sama skapi fram
einsog öðrum atvinnugreinum
stafar af vinnufólksleysinu: sv[o]
inni. Heimilisiðnaður er nú miklu
minni en áður og er það illa farið.
Stoðirnar undir sveitamenningunni
er þó iðnaður á heimilunum og
bókleg fræðsla. Hér áður voru ein-
stök heimili miklu betur sett en
nú til þess, að sameina þetta
tvent innan heimilisveggjanna
~~en nú~~. Skólarnir hafa kastað
rýrð á heimilismenninguna, eng-
inn þykir nú maður með mönn-
um, nema hann hafi gengið á
einhvern skóla, en menn munu
um ekki smásaman skiljast, að
farsælustu skólarnir fyrir allan
fjölda af fólki verða heimilin,
sem sameina hvortveggja verklega
menningu og bóklega fræðslu.

Ungum mönnunum er orðin
svo dreifðir um land alt, þeir eiga
því að dreifa mentun sinni um
heimilin og fólki þannig að gefast
kostur á samfara störfunum, að menn-
ast í bóklegum fræðum. -
Annar aðalstuðl heimilanna er
góðvildarþelið sem fólkið sem á heim-
ilinu dvelur ber til heimilisins
síns, menn verða að gjöra sér ljóst
að heill og heiður heimilanna er
komið undir góðri samvinnu og
samhug vinnuveitanda og vinnu-
þega, því ber oss samfara bók-
legri fræðslu og heimilisiðnaði, að
leggja stund á gestrisni og ben-
rekni innan heimilisveggjanna
Heimilið: Eg sé í huga mínum ís-
lenzkt sveitaheimili, þar er ekkert
íbúð hvorki innan stokks né utan

öll umgengni er góð og ber
vott um reglusemi og sparneytni. -
Á heimilissvipnum er hreinlegur og
heimilisfólkið gestunum ástúðlegt-
sérstaklega veiti ég því eftirtekt, að
frúin er kurteis og kann vel, hús-
freyjan glaðleg og frjálsmannleg, en
samt svo einkennilegan friðarglamp-
sem úr augunum hennar skín, bónd-
inn kemur snyrtilega fyrir einbeittni
og alvara, samfara blíðlyndi og góð-
menska skín úr svip hans. -
Margt ber á góma undir samræð-
unum milli við hjónin. Meðal
annars heimilismenningu, ég
legg að síðustu þá spurningu fram
hvað eigum við að gjöra til þess
að auka heimilisræktina hjá ungu
fólkinu og staðfesta það í sveit-
inni. - Bóndinn horfir góðlát-

...dvíl konu sinnar út ú-
augum hans skín ástúð og blíð-
a. Við hjónin byrjuðum með lítil
efni og áttum því erfitt framan
af búskapnum segir bóndi, en
við byrjuðum með einlægri ást
og fullu trausti til guðs og þeirr-
a fjársjóða, sem fólgnir eru
í íslensku moldinni; væri dygg-
lega eftir þeim leitað. og Við höf-
um klofið erfiðleikana og það
sem við teljum allra mest um ve-
rt, við höfum innrætt börnunum okk-
ar ást og virðingu fyrir sveitastörf-
unum og íslenska sveitalífinu,
svo þau kjósa sér enga iðju frek-
ar en óbreytta sveitavinnu og við
vonum að þau standi ekki sam-
um kaupstaðarbörnunum á baki í
fríðleik. Þó þau hafi ekki farið

mikið að heiman, enda ge...
nú farið eitthvað að sjá sig u...
af þeim hér-svo, þau munu ekki
gleyma æskuheimilinu sínu, þó þau
fari heiman frá pabba og mömmu.
En hvernig hafið þið farið að, að
skapa ykkur svo indælt heimili
spyr ég. Það er nú ekki okkar
verk heldur guðs mælti bóndinn,
en við höfum tamið okkur nægju-
semi og sparsemi, alt af verið sam-
taka í öllum fyrirtækjum innan
húss og utan og svo hefir konan mín
haft svo sérstakt lag á að innræta
börnunum eftir því sem þau hafa
vitkast, ást og virðingu fyrir vinn-
unni og keppni í því að leysa störf-
in sín vel af hendi, þau hafa
ekki verið vanin á að flatmaga
uppi í rúmunum, einsog ég heyri

...dið sumir yngri menningar
...eyfla fornir að gjöra, segir bóndi
lít og tekur innilega í hendi konu
sinnar.—

Það er þá iðjusemin, sem þér teljið
bestan stuðning undir heimilis-
menninguna, já iðjusemi samfa(ra)
guðrækni: mælti bóndinn

~~Hin~~ Seinna um kvöldið áður
en heimilisfólkið háttar segir
bóndi við mig, áður en við hátt(um)
um vorðið þér að lofa okkur ~~að~~
heyra guðsorð, við erum ætíð vön
að hafa það um hönd á heimili
okkar.— Ég gjöri svo sem hann ósk-
ar.— Inndælli stund minnist ég varla,
fólkið svo samtaka, heimilissvip-
inn ~~[illegible]~~ bjartur, börnin ~~[illegible]~~ still(t)
og háttprúð, þá sannfærðist ég
um að lykillinn að heimilis-

friðnum er kærleikur mann-
ar til guðs.—

Við eigum of fá slík heimili, sem
að hamar hefir verið drepið á,
styðjum ~~[illegible]~~ öll sem í sveit-
inni dveljum að því, að slíkur
svipur komist á heimilin, þá
mun æskan festa yndi í sveit-
inni, þá mun hún aftur leita
til átthaganna, þó hún hverfi þá
þeim um stund, þá munu margir
verða einhuga föðurlandsvinir,
er þeir horfa heim til sveitanna
sinna, sem undirtaka orð skálds-
ins: Sá ég ei fyr svo fagran
jarðargróða
fjénaður dreifir sér um græna
haga
við bleikan akur rósin blikar
rjóða—

Hér vil ég una æfi minnar
daga
alla, sem guð mér sendir.

Við óskum að íslenzk sveita-
menning aukist og blómgvist og
orkan nema yndi heima í sveit-
unum, þó gróðinn ~~ser~~ sé þar sein-
tekinni en í kaupstöðunum, sér-
staklega nú er framtíðarhorfurnar
eru svo óvissar. – Gjörum garð-
inn frægann. –

Víðivík 23. jan. 1915
Guðbrandur Björnsson

Um garðyrkju

Saga garðyrkjunnar hér á landi er hvorki-
löng né margbreytt. Þó má sjá það af einstaka
atriðum í Íslendinga sögunum, að eitthvað
hefir verið átt við hana fyrst eftir að landið
bygðist, þótt hún hverfi síðar alveg úr sögunum.
Þess er t. d. getið í Laxdælu, að Guðrún Ósvífsd.
hafi heimt þá sonu sína á tal við sig í lauka-
garð sinn. En hvað þar hefir verið ræktað, og í
fleiri görðum sem sögurnar geta um vita menn
ekki. Og hafi Norðmenn ræktað matjurtir
heima fyrir, er sennilegt að þeir gjörðu það
einnig hér, samhliða kornyrkju, sem Njálssa-
bendir til, – orð Gunnars að Hlíðarenda:
"Bleikir akrar og slegin tún". –
Það eru engar skýrslur til um það, hvernig
ræktun feðra vorra hafi gengið, en sennilegt
er, að vegna skóganna, sem þá voru hér hafi
skjól verið að þeim, nálægt bæjum og görð-
um, þar sem þeir hafa verið. En nú er alt

... og skjól vantar víða tilfinnanlega
... grædinginni.
... er fyrst um aldamótin 1700, að einstaka
menn fara að fást við garðrækt, en breiðist
ekki út meðal almennings fyr, en Eggert
Ólafsson tekur til starfs og ráðlegginga í þá
átt, eftir miðja 18. öld. Hann hvetur mág
sinn Bjarna prófast Halldórsson til að rækta
matjurtir, og hann stundar garðyrkju með
þeirri alúð sem kunnugt er. Hann ræktaði
margar káltegundir og rótarávexti sem nú
þekkast, og rófur, fleiri tegundir, og jarðepli.
En hversu menn alment þektu lítið til þessarar
fæðu sést best af orðum Bjarna pr. í bréfi
til Ottó fyrverandi stiftamtmanns yfir Íslandi
er hljóða svo: "Í Fáfróðri alþýðu finst mikið
til um það, að menn skuli vera farnir að éta
gras, sem skynlausar skepnur.
Það er sagt að hjú Bjarna pr. hafi fyrst
neitað að borða kál, töldu það léttmeti, en
er fram á veturinn leið, og kólna tók í veðri
vildu þau gjarnan hafa heitan mat,
lét hann þá gefa þeim "kalsau...
var, hefir það verið einhverskonar ...
spónamatur, búinn til, að líkindum ...
súru káli. Þessi matur smakkaðist þá
svo vel, er fram í sótti, að ~~hjá mönnum~~ þótti
hann herramannsréttur þegar veturinn
var liðinn.
Það sem mest styður að því að garðyrkja
breiðist fljótlega út eftir þetta eru harð-
indi og bjargarskortur landsmanna, þá
gekk yfir landið fjárpestin mikla um
árin 1760–'82, og um aldamótin 1800 er
talið að kálgarðar séu á 30. hverjum bæ
á landinu. Síðan eru nú liðin meir en
hundrað ár, á því tímabili hefir þjóð vori
þokað mest fram á leið, stærst framfara-
spor verið stigin. En samanborið við
framfarir í öðrum greinum jarðræktar s...
þessi síðustu ár, finst mér umbætur í ga...
-yrkju ekki eins alment hafa átt sér stað...
Menn leggja alment meira upp úr því, a...
auka grasræktina, til þess að geta fjölg...

[illegible] jafnframt því sem það er
leyft [illegible] eflingar búnaðinum, þarf engi
[illegible] að auka þessa bjargræðisgrein.
Hér er um fæðutegund að ræða sem ekkert
heimili má án vera, og sem hver einasta jörð
á landinu getur gefið af sér að einhverju
leyti, ef menn hafa vilja og fyrirhyggju
til þess að rækta einhvern garðblett.
Það segja margir sem svo að það sé ekki
hægt að koma upp görðum, sakir fátæktar
og fólksleysis á fátækum heimilum.
En ég held að það sé ekki alstaðar fá-
tækt sem hindrar, heldur reglulegt hugs-
unarleysi, og þessi leiðinlega ótrú á því
að reyna nokkuð nýtt.
Ég held það sé notadrýgra fyrir alla bú-
endur að búa svo á jörð sinni, að hún
geti veitt þeim nógan garðamat, heldur
en að þurfa ef til vill að flytja hann
langar leiðir að, og þar á ofan verða
að taka hann hjá kaupmönnum.
Hvernig ætli færi ef eitthvað þrengdi nú

bráðum að okkur á þessu lan[di]
efni af stríðinu, ef samgöngur [illegible]
eitthvað, og við fengjum ekki flutta[n] [til]
okkar nægilegan kornmat. Ætli að það
væri þá ekki munur fyrir sveitabænd-
urna, og alla sem eiga ráð á nokkri jörð
að eiga garða í góðu lagi, og geta þannig
lagt fleiri tunnur af kartöflum og rófum
til heimilisins. Það er bara of seint
að fara að hugsa um að auka garð-
-ræktina þegar í nauðirnar rekur.
Það ætti ekki að þurfa að minna okkur
Íslendinga, sem höfum hlotið jafngóða al-
þýðumentun, á lágt standandi þjóðir er
hafa við svo mikinn kulda að stríða að
þeir geta ekki ræktað matjurtir. En í
stað þeirra safna þeir sér súrum og
berjum yfir sumarið og geyma til vetrarins
og neyta þess með kjöti og fiski, sem er
þeirra aðalfæða. En við, sem höfum nóg-
þekkingu og góð náttúruskilyrði, notum
það ekki eins og okkur sæmir til gagn[s]

og neitum lætunnar úr djúpankri
leyft les að afla hinnar úr jurtaríkinu, sem
[illegible] undið einnig getur getið af sér.
Það þarf að rækta kartöflur og rófur á
hverju einasta heimili, sem nóg sé með öðr-
um mat yfir alt árið. Hvað segið þið um það
húsmæður? Þið sem hafið garða þekkið
hve ánægjulegt það er, að bera vel sprott-
-inn garðamat á borð, sem þið hafið ræktað
sjálfar. Og ef það er satt að bændur séu
yfirleitt ekki eins trúaðir á gagnsemi
garðyrkjunnar, þá ætti kvennfólkið að
taka hér til sinna ráða, og fara að
vinna meira að garðyrkjunni en þær
hafa gjört.
Það er ógnarlegur misskilningur að halda
það að garðyrkja verði ekki stunduð með
nokkru viti, nema af einhverjum sér-
fræðingum í þeirri grein, eða þeim sem
séu sérstaklega hneigðir fyrir þau störf.
En ég er þeirrar skoðunar að það geti
alt vandvirkt fólk unnið þessi verk

með góðum árangri.
Sérprentuð rit um tilsögn í garð[illegible]
er nú auðvelt að veita sér, sem getur
hjálpað fyrst, og svo kemur þekkingin
af sjálfu sér þegar farið er að vinna
að þessu.
Það er auðvitað að það borgar sig ekki
að gjöra neitt verk illa, og hirðuleysislega
og síst af öllu þau er að jarðræktinni
lúta, hver greinin sem það er. —
Það er ekki til neins að koma upp
görðum, ef það er vanrækt að verja þá
fyrir illgresi. En það ætti ekki að
þurfa að taka dýrt fólk til að hirða um
garðana, börn og unglingar geta vel
gjört það, með eftirliti annara.
Börnunum ætti þá að vera leyft að
hafa sjálf horn af garðinum, og lofa
þeim að rækta þar blóm, og það sem
þau vildu, því þá mundu þau finna
miklu meiri ánægju í þessu, ef þau
fengu að ráða yfir einhverju sjálf, og

[...] ekki væri meira en ein ferh-
[...] Fegurðartilfinningin er næm hjá
börnum, og það er eðlilegt að þau sjé
hrifin af litfögrum blómum. Og það er
einmitt mjög mikilvægt atriði fyrir
uppeldið að hafa garðyrkjustörfin handa
unglingunum, þau krefjast svo mikillar
vandvirkni og samviskusemi, og glæða
betur fegurðartilfinningu, en nokkur
önnur störf.
Ég hefi nú að eins minnst á ræktun
matjurta, en það mætti líka tala um
nauðsyn þess að rækta einnig tré og
blóm í grend við bæi. Það eru alt of
fáir sem hugsa nokkuð um að prýða
heimilin sín með því. Ég vildi spyrja,
er ekki alt gagnlegt sem gjörir sveita-
heimilin meir aðlaðandi? Í mínum
augum prýðir ekkert eins mikið sveita-
heimili og góð umgengni, og skraut
náttúrunnar sjálfrar, er sést í vel-
hirtum görðum, og annari ræktunar-
starfsemi í landareigninni.
Hinn lítilmótlegasti kotbær getur
þannig verið hlýlegur og aðlaðandi
maður sér stundum hugsun, smekk,
og samviskusemi heimilismanna skína
út úr verkum þeirra.
Kærleikurinn til heimilanna er bund-
inn við störfin, og ef við elskum sveita-
lífið, þá elskum við líka sveitaheimil-
in, og viljum gjarnan vinna öll þau
störf með ánægju sem prýða þau
og heiðra, og ég er viss um að okkur
er það hollast, og best.
Og þyrst það er nú sér í lagi í verka-
hring okkar kvenna að prýða heimilin
innanbæjar ættum við þá ekki líka
að líta út fyrir bæjarstafinn, og gefa
meiri gaum að því hvað náttúran
sjálf — landið okkar, er auðugt af góðum
gjöfum, bara ef við höfum góðan vilja
til að starfa að því að ná í þær,

...dv... heimilin með þeim andug
...eyfi ánægjuleg.
líf...

Kolkuósi 29. jan 1915

Rannveig Hansdóttir

Kringsjá. ———

Veðrátta allstaðar á landinu góð, þessa daga. Lítill hagi fyrir austan, Skagafj. sýslu.
Fiskafli fyrir sunnan og vesturlandi ágæftir á vestfjörðum.
Veikindi nokkur á [illegible] landinu og manndauði;
Í Ólafsfirði er nú bannamátt-leysi að gera vart við sig, sem gekk í vetur snemma á Akureyri.

10—2—'15.

Gæfuleitin.

Drættir úr gamansögu eftir A. Öhlens...

— " —

„Engum reynist spámaður á ættjörð sinni," sagði Albert við sjálfan sig „Eg skal því reyna hvort mér verður ekki meiri gaumur gefinn í Milano en hér í ættborg minni, Turin."
Hann taldi sig söngmann í betra lagi. En honum hafði ekki tekist að vinna sér álit fyrir söng sinn, enda var söngrödd hans ekkert meira en í meðallagi. Hann fast-réð því að freista gæfunnar með för sinni til Milano. Þar ætlaði hann að hrífa fólkið betur en honum hafði tekist að gera heima. Hann bjó sig til fararinnar.
Þegar hann hafði lokið því að mestu leyti, komst hann að þeirri niðurstöðu, að sér væri ómissandi að fá einhvern góðan félaga til að slást með í förina.

…gi alli að vera hans önnur hönd.
Stóða hann á ýmsar lundir; en þó hann
þurfti helst líka að geta borgað tvo þriðju hluta
af ferðakostnaði þeirra. Eftir nokkra um-
-hugsun taldi hann engann líklegri til þessa
starfa, en Stefán kunningja sinn. Hann
var að vísu enginn skarpleikamaður, en
góðsamur var hann og þrekmaður í betra lagi.
Honum þótti mjög mikið til Alberts koma
og vildi sem minst af honum sjá.
Hann var líka sífelt með honum, þegar
ástæður leyfðu. Þeir höfðu þekst frá barnæsku
Hafði Albert sífelt strítt honum og haft
fákænsku hans að skotspæni, en Stefán fekst
furðu lítið um það. Á bernskuárum þeirra
hafði Albert jafnvel barið hann oft. En Stefán
tók því með stillingu og huggaði sig við það,
að hann hefði þó yfirhöndina, ef í hart færi.
Ýmsir álösuðu honum fyrir meinleysi hans
við Albert. Benti hann þá jafnan á Snata,

varðhundinn: ekki reiddist hann, þó
litli klipi hann daglega í eyrun.
Stefán var snikkari. Vann hann að trésmíði
á virkum dögum; en á sunnudögum bjó
hann sig í bestu fötin og gekk uppstrokinn
til fundar við Albert vin sinn. Fóru
þeir þá iðulega á skemtigöngu um borgina
og fengu sér hressingu á ýmsum stöðum.
Taldi Stefán þessar ferðir sínar ánægjulegustu
stundir; raskaði það eigi jafnaðargeði hans,
þó Albert, sem taldi sig miklu meiri
mann, léti hann vanalega bera útgjöldin
af ferðunum.
Á síðustu skemtigöngu þeirra hafði
Albert lýst því mjög glæsilega fyrir honum
hvern árangur ferðalagið mundi hafa:
Hann kvaðst mundi hrífa fegurstu ung-
-frúr Ítalíu með söng sínum; þær mundu
bjóða honum hönd og hjarta og telja það
gæfu að verða hluttakendur í lífskjörum hans

[?]ýrði Stefáni frama á gagnsemi
[?]arinnar fyrir hann sem iðnaðarmann.
Benti hann á fræga menn, sem átt hefðu
frægð sína ferðalagi að þakka.

Stefán gerði sér engar glæsilegar vonir
um árangur fararinnar. En hann lét að
vanda undan fortölum vinar síns og lofaði
að verða með. Hann hugleiddi það um leið,
að ekkert væri á hættu, því að dugandi
snikkari gæti lifað góðu lífi hvar sem væri.
Hann fékst því lítið um það, þó hann hyrfi
frá atvinnu sinni í bráð og eyddi um
leið því, er hann var búinn að vinna sér
inn. Hann stakk tvöfalt meiri pening-
-um í vasa sína, en Albert hafði gert
ráð fyrir, að hann ætti, leigði síðan húsi
sínu, fól einum frænda sínum lyklunum og
var að öllu tilbúinn að verða þjónn vinar
síns í fyrirhuguðu ferðalagi.
Snemma morguns óku þeir út úr hinni

snotru borg Sardiníuríkis[1] til að
Milanó. Sá bær var ekki eins reglul[ega]
bygður og Túrín, en stærri og frjálslegri.
Sólaruppkoman var sérlega fögur þennan
morgun, enda hreif hún Albert mjög.
Hugði hann það fyrirboða þess, að för þeirra
yrði sigurför mikil. Vildi hann fá Stefán
til að samgleðjast sér yfir þessu; en
þess var ekki kostur, því hann sat rólegur
í sínu horni og svaf vært alt til næsta
áfangastaðar.
Seint gengu ferðirnar með leiguvögnunum
á Ítalíu á þeim dögum. Þeir félagar voru
líka þrjá daga á leiðinni til Milanó.
Snemma morguns síðasta daginn kom
undarlegt atvik fyrir þá. Þeir voru þá
á leið ~~til~~ gegnum skógarrunnana hjá
Navara. – Þeir höfðu heyrt þess getið, að
þar gerðu ræningjar oft vart við sig.
En þó Albert væri allskelfdur, varð

1) Fylkið Piemont, sem Turin er stærsta borgin í
var þá einn hluti Sardiníuríkis.

[...]agn nokkurra aðalsmanna. Höfðu [...] ráðið yfir því, og notuðu áhorfenda-stúkurnar sífelt fyrir samkomustaði fyrir sig og skyldulið sitt. Á leiksviðinu í þessu fína húsi ætlaði Albert að syngja sér til lofs og frægðar. – Ýmsir réðu honum til að koma sér heldur að í alþýðu-leikhúsi því, er sýndi gamanleiki.

En þótt margt skynsamt og velviljað fólk ráðlegði honum það og sýndi honum fram á, að sú leið væri honum líklegri til vegs og virðingar, þá mat hann þau ráð að engu.

Albert var of hégómagjarn til að gefa sig að því minna, ef um það meira gæti verið að tefla. Honum fór sem fleirum lélegum listamönnum, að hann kunni ekki að sníða hlutverkið eftir kröftum sínum, en valdi heldur það, sem meira var í munni að fást við.

Hann var á sífeldum þönum [...] er réðu yfir leikhúsinu; og eftir m[...] ferðir tókst honum með skrumi, skjalli og hneigingum að fá leyfi til að sýna sig og láta til sín heyra á leiksviði því, er hann æskti helst.

En það var líka mál, því þá var hver eyrir uppétinn, sem þeir félagar höfðu haft, og veitingamaðurinn hótaði, að reka þá sem bráðast úr húsum sínum.

Hinn ákveðni dagur var runninn upp. Í kvöld átti Albert að syngja á hinu veglega leiksviði. Stefán var allan daginn á hlaupum, til að útvega Albert eitt og annað, sem hann þurfti. Kvöldin á undan hafði hann gert bæn sína með tárin í augunum og beðið hina helgu mey fyrir vini sínum: að honum gengi vel og yrði heiðraður með almennu lófataki.

[illegible] án sinni kom honum eigi í
[illegible] sú kaþólska hugsun, að veruðum
leikhússins og leikendanna bæri fyrir
utan verkahring hinnar helgu meyjar.
Stefán batt hug sinn við það eitt, að
María væri góð og gæti alt, og það lét
hann sér nægja og treysti henni í þessu
sem öðru. — Albert fór í skrautleg-
-um leikbúningi á undan til leikhússins.
Var hann þá svo tígulegur, að Stefán kom
sér tæplega að því, að óska honum góðs
gengis. — Um það leyti, er leikurinn skyldi
byrja, labbaði Stefán í leikhúsið með ótta
og eftirvæntingu. — Hann ætlaði að setja á
aftasta áhorfendabekk í salnum. En dyrnar
voru margar á þessu stóra húsi, og hann
hafði gleymt um hverjar þeirra hann átti
að ganga áleiðis til ákvörðunarstaðar síns.
Hann spurði því mann, sem varð á vegi
hans, hvar inn skyldi ganga þangað

sem „spilað“ væri. Maðurinn bent[illegible]
á vissar dyr. Þaðan lá stigi eitthva[illegible]
Hann fór upp stigann og vissi ekki fyr [illegible]
en hann var kominn í forstofu að stór-
-um sal. Þar voru fjórir þjónar á verði.
Þeir kölluðu samstundis til hans og sögðu:
„Takið þér ofan hattinn, herra minn!“
Hann varð hissa á þessum viðtökum; og
ekki minkaði undrun hans við það að lit-
-ast um í salnum. Þar voru stór græn
borð alt í kring. Á þeim lágu hrúgur
af gullpeningum. — Við annan enda á
hverju borði sat maður nokkur útlits
eins og myndastytta, magur og fölleitur,
og hélt á dálitlu skafti með skóflu á
öðrum enda. — Stefán hugði í fyrstu, að
hér ~~væri~~ hlyti að vera leikinn knattborðs-
-leikur; en þegar hann tók eftir spilunum,
sem lágu hjá gullhrúgunum, varð honum
það ljóst, að þetta mundi vera spilasalur.

ham staðar og horfði undrandi
gullhrúgurnar, sem ýmist var rakað
til bankhafans eða til eins og annars, sem
unnið hafði í hvert skift. Borðinu var
skift í reiti og málaðir á það rauðir og
svartir kringlóttir blettir. Í spilinu
skifði hann ekkert. Þannig stóð hann
allengi; en alt í einu talar lítill og
fölleitur maður til hans og segir, um
leið og hann ýtti honum frá, að fyrst
hann spili ekki, þá skuli hann ekki
standa þarna öðrum til óþæginda.
Stefáni kom þá fyrst til hugar að hann
muni megá taka þátt í spilinu, ef hann vilji.
Hann þrífur til vasa síns og tekur um þann
eina skilding, er hann átti. Hann hikaði
við að gefa sig í spilið. En honum sýndist
bankhafinn svo rólegur og óhlutdrægur, hvort
sem hann vann eða tapaði, að honum jókst
hugur við það. Hann taldi víst, að bankhafinn

mundi ekki svíkja sig. Hann áræddi
varpa peningi sínum borðið, eins og hann
hafði séð aðra gera. Hann ætlaði að stefna
honum á einn rauða blettinn, en sökum
ófimlegs kasts, lenti peningurinn á svörtum
reit. Bankhafinn spurði, hvort peningurinn
ætti þar að vera. Kom Stefán sér eigi að að
segja eins og var og játaði spurningunni.
Honum fór líka brátt að lítast betur á sakirnar,
því nú fóru spilamenn að kasta til hans
peningum. Hann lét þá liggja á borðinu, eins
og hann sá gamlan liðsforingja einn gera,
sem talsvert hafði unnið.
Hann réð sér varla fyrir gleði, en reyndi þó
að leyna því, Hann hélt áfram að vinna
hvert spilið á fætur öðru.
Þegar hann hafði unnið allmikla upphæð
tók hann, að dæmi gamla liðsforingjans,
helminginn af vinningnum af borðinu og
færði hinn helminginn á rauðan reit.

... segi geð nákvæm grein fyrir því,
... hvernig spilið gekk. Þess skal aðeins getið,
að Stefán spilaði eina klukkustund, eins
og gamli liðsforinginn, og hætti spilinu
um leið og hann. En á þeirri stundu var
vinningur Stefáns orðinn 5 þúsundir gull-
-peninga.

Þegar þeir hættu spilinu, sneri gamli
liðsforinginn sér að Stefáni og sagði við
hann: „Tvö ráð vil eg leyfa mér að gefa
yður, góði vin. – Það lítur helst út fyrir, að
þér hafið í þetta sinn hlotið gæfuna sofandi;
en þér verðskuldið það happ ef til vill eins
vel og við hinir, sem vakandi erum. Þegar
þér farið heim, þá skuluð þér fá einn vörð-
-manninn til fylgdar; annars verðið þér
ef til vill rændur fénu á leiðinni. Í öðru
lagi vil eg ráðleggja yður að spila aldrei
framar fjárhættuspil. Það væri vanþakklæti
við frú Gæfu að ætla að neyða hana til

að veita yður meira, en hún hefir g...
frjálsum vilja. Það gæti hefnt sín óþægi...
Stefán þakkaði liðsforingjanum fyrir hans góðu
ráð, og breytti trúlega samkvæmt þeim.
Þegar hann kom heim, fékk hann sér undir-
eins aðstoðarmann og flutti sig á besta
veitingahúsið í borginni. Hann kvaddi veit-
-ingamanninn, sem þeir félagar höfðu dvalið
hjá, greiddi honum alt, sem þeir skulduðu
og bað hann að segja Albert, þegar hann kæmi
heim hvar sín væri að leita. —

Meðan Stefán hlaut happið í spilasalnum
uppi á loftinu, hafði Albert farið mestu fýlu-
-för ~~niður~~ niðri á leiksviðinu. Hversu mikið
sem hann hafði skreytt sig og þó hann reyndi
að bera sig mannalega, þá hlaut hann enga
viðurkenningu hjá leikhúsgestunum. Í öðrum
þætti leiksins æptu þeir einróma að honum.
Og þó hann ætlaði í fyrstu að bjóða (~~ymsum~~ ópum)
þeirra byrgin, þá sá hann brátt sitt óvænna

[illegible] út, örvæntingarfullur og eyðilagður.
[illegible]nn hafði alveg mist kjarkinn, þá
hjálmurinn fauk af höfði honum fyrir
appelsínuskoti frá einum áhorfendanna.
Honum fanst í fyrstu, að hann gæti ekki
þolað þessa niðurlægingu. Hugði hann því að
drekkja sér þegar í stað. En af því ekkert
vatn var nærri, svo að þetta áform yrði
framkvæmt, þá hvarf hann fljótlega frá
því og ásetti sér að nota heldur ferða-
skammbyssurnar hans Stefáns, til að
stytta sér stundir með. –
Í þessu örvæntingarástandi kom hann
heim. Hann hikaði skjálfandi við að fara
inn í húsið. Hann bjóst við, að þolinmæði
veitingamannsins væri nú þrotin og að hann
mundi reka þá félaga úr húsi sínu. Hann var
mjög angurvær og auðmjúkur. Hann óttað-
ist, að hann mundi verða að svelta til
bana. Hans eina von var sú, að Stefán

kynni að geta unnið sér svo mik[illegible]
trésmíði, að þeir gætu lifað á því.
Þá hann vitjaði herbergis síns í veitinga-
-húsinu, var það með öllu tómt. „Æ, nú
hefir veitingamaðurinn tekið það litla, sem
við áttum til,“ hugsaði hann með sér; „og
hvar ert þú nú, Stefán, vinur minn og
bróðir í lífi og dauða?“
En í sömu andránni kom veitingamað-
-urinn og fræddi hann á því, að Stefán hefði
látið taka dót þeirra og flytja það á besta
veitingahúsið í bænum – og nefndi nafn þess
um leið. Hann kvað Stefán einnig hafa
borgað skuld þeirra. – Albert gat varla
trúað sínum eigin eyrum. Hann fór mjög
efablandinn burtu, þó að veitingamaðurinn
væri búinn að margsegja honum þetta.
Hann áleit, að þetta væru einberir prettir,
og að Stefán mundi reika húsnæðislaus
á götunni og leita hans. –

[illegible]ölvaði örlögum sínum og rauk
[illegible]u í versta skapi. „Ég veit þó að fara
[illegible] þangað," sagði hann við sjálfan sig, „það gerir
ekkert til, og ég hefi ekki annað að gera en
að reika um stræti borgarinnar."
Með hvarflandi huga og skjálfandi röddu
nálgaðist hann veitingahúsið. Skraut þess óx
honum í augum. Á tröppunum stóð vel búinn
þjónn í silkisokkum og með drifhvítan hlífðar-
-svuntu. Þjónninn hafði varla heyrt nafn hans,
fyr en hann sagði: „Mjög rétt, herra minn;
gerið svo vel og koma með mér." – Hann
greip skrautlegan kertastjaka með þrem kertum
og lýsti Albert upp breiðan stiga. Vísaði hann
honum síðan inn í skrautbúið herbergi. Þar lá
Stefán vinur hans endilangur á legubekknum.
Hann þaut óðar á fætur og kom móti Albert
með útbreiddan faðminn. – Hann hafði
þegar frétt, hvernig farið hafði og reyndi nú
að hugga vin sinn með því að segja honum

frá happi sínu. „Reyndu nú að gleyma [illegible]
mistökum og hirðu þig ekkert um leikhú[s]
Þú þarft þess nú ekki með," sagði Stefán.
En þetta jók ekki gleði Alberts, heldur ergði
hann enn meir. „Heldur þú," sagði hann
með fyrirlitningarsvip, „að ég iðki listina
aðeins til að fá mat og drykk?"
„Þú getur iðkað hana eins fyrir þessu sjálfum
þér til ánægju," svaraði Stefán honum.
„Hertu þig nú upp, vinur minn. Sjáðu til;
nú kemur kvöldverðurinn. Vínin eru þegar á
borðum og hljóðfæraleikendurnir bíða þess, að
þeim sé gefið merki til að byrja hljóðfærasláttinn."
„Jæja þá," sagði Albert, „þeim getur gengið vel,
sem hvorki kunna að lesa eða skrifa, og það
fer fullvel á því, að ég þiggi ölmusu af þér."
Svo fór hann að syngja ítalska vísu, sem
að efni til var lík þessari: „Að fantar hefjast
á frægðarstig, að fíflnar smjaður, en dygð má
svelta, að ríkur gleypir hinn snauða í sig,

...tótáðekann menn á gaddinn elta;
...i rjóstfest stjarna með heimskum hjarna
...i heimi fylgjast svo ófurgjarna — það sjáum þrá[...]

Stefán tók þessari óánægju Alberts með mestu ró. Hann neytti matar með bestu lyst.

Albert tók á endanum líka til matar síns og reyndi að drekkja sorgum sínum í vín-flöskunum. En hljóðfæraleikendurnir urðu að hafa sig á brott. Hljóðfæraslátt vildi hann ekki heyra frá því augnabliki, er ópin í leikhúsinu höfðu sett hann út af laginu.

Albert hafði hingað til fyrirlitið Stefán, en nú mátti segja, að hann hataði hann. Hann hugsaði nú um það eitt að hjálpa honum til að ræna eignum hans. En þó að Stefán væri að mörgu leyti fákæn, þá skildi hann það vel, að það var heimskulegt að ræna höfuð-stólnum, fyrst hægt væri að lifa góðu lífi af rentunum. Hann náði aftur í gamla

liðsforingjann og naut aðstoðar hans[...] að koma peningum sínum í tryggan sjó[ð.] En vöxtunum skifti hann samviskusamleg[a] milli sín sjálfs og hins ímyndaða vinar síns. Hann var sem áður fús til að vera í einu og öðru eins og Albert vildi.

Þegar Albert fann nú upp á að vilja ferðast til Florens, hafði Stefán ekkert við það að athuga. Hann gat líka vel skilið það, að Albert vildi ekki lengi reika um göturnar í Milanó öllum til athlægis. —

Framhald.

Framhald.

1915

1915

1915.